

**СПЕЦІАЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ОСІБ,
ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
З МЕТОЮ УНИКНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ**

Оксана Володимирівна ЛАЗУКОВА,

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
<https://orcid.org/0000-0001-8756-6944>*

На національному рівні можливість здійснення спеціального досудового розслідування (за наявності нормативно визначених підстав і умов) вперше була закріплена у главі 24-1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у 2014 р. Утім, не зважаючи на свою відносно коротку історію існування порядок здійснення спеціального досудового розслідування неодноразово зазнавав змін та доповнень, що, зокрема, вказує на прагнення законодавця до його удосконалення з метою забезпечення балансу публічних та приватних інтересів при його застосуванні.

Так, у 2014 р. у зв'язку з негативними суспільно-політичними подіями у нашій державі забезпечення принципу невідворотності покарання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень та переховуються від органів досудового розслідування з метою ухилення від кримінальної відповідальності на тимчасово непідконтрольній уряду нашої країни території стало неможливим у зв'язку з відсутністю нормативно визначених підстав для здійснення стосовно таких осіб спеціального кримінального провадження (неможливість оголошення цих осіб у міжнародний та/або міждержавний розшук). Механізм притягнення зазначених осіб до кримінальної відповідальності став можливим завдяки закріпленню у ч. 3 ст. 12 Закону України від 15.04.2014 р. № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [1] та ч. 1, 2 ст. 5 Закону України від 12.08.2014 року № 1632-VII «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» [2] спеціально-тимчасових підстав для здійснення спеціального досудового розслідування. Відповідно до вказаних положень ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який перебуває в районі проведення антитерористичної операції або на тимчасово окупованій території, та оголошення його у розшук є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження в порядку, передбаченому КПК України, з особливостями, встановленими цими законами, а саме: вимога про оголошення у міждержавний або міжнародний розшук на такі випадки не поширюється.

У подальшому Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України» від 12 травня 2016 р. № 1355-VIII майже тотожними положеннями був доповнений безпосередньо і КПК України, а саме пункт 20-1 Перехідних положень. Цим пунктом також встановлювалися тимчасово-виняткові умови та підстави для здійснення спеціального досудового розслідування на тимчасово окупованій території або в районі проведення антитерористичної операції.

Враховуючи тимчасовий характер цих норм, законодавцем був встановлений строк дії вказаного положення, а саме – до 15 квітня 2017 р. Однак у подальшому вказана норма була пролонгована і юридичним фактом, з яким законодавець пов'язував момент припинення дії п. 20-1 Перехідних положень, став день початку діяльності Державного бюро розслідувань (опублікування в газеті «Урядовий кур'єр» відповідного повідомлення його керівником).

Логіка законодавця щодо причинно-наслідкового зв'язку між наданням можливості користуватися таким тимчасово-винятковим порядком, передбаченим у п. 20-1 Перехідних положень, і початком діяльності Державного бюро розслідувань як юридичним фактом припинення такого порядку не є зрозумілою, утім 23 листопада 2018 р. у газеті «Урядовий кур'єр» було розміщено повідомлення директора Державного бюро розслідувань про початок діяльності бюро як центрального органу виконавчої влади, що провадить правоохоронну діяльність із метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції, з 27 листопада 2018 р., а отже, з цієї дати підстави для здійснення спеціального досудового розслідування, закріплені у п. 20-1 «Перехідних положень» КПК України, втратили чинність. З цього моменту минуло 2 роки. На превеликий жаль і сьогодні частина територій залишається непідконтрольними нашій державі, що, у свою чергу, створює «комфортні» умови для осіб, які переховуються на цій території від органів досудового розслідування. У зв'язку з цим у практичних працівників виникає питання, чи існує на сьогодні нормативна можливість здійснення спеціального досудового розслідування стосовно вказаних осіб.

Як зазначалося вище, можливість здійснення спеціального досудового розслідування щодо осіб, які переховуються від органів досудового розслідування на тимчасово непідконтрольній уряду нашої держави території, була закріплена ще у 2 законах, а саме: у ч. 3 ст. 12 Закону України від 15.04.2014 р. № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [1] та у ч. 1, 2 ст. 5 Закону України від 12.08.2014 року № 1632-VII «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» [2].

Що стосується можливості застосування до осіб, які ухиляються від кримінальної відповідальності та переховуються на тимчасово непідконтрольних Україні територіях Донецької і Луганської областей, положень ч. 1, 2 ст. 5 Закону України від 12.08.2014 року № 1632-VII «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням анти-

терористичної операції» [2], то воно сьогодні є дещо сумнівним у зв'язку з відсутністю правової визначеності у питанні щодо закінчення антитерористичної операції¹.

Разом із тим, правовий статус тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, а також правовий режим на зазначених територіях відповідно до ст. 2 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» [5] сьогодні визначається цим законом, *Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»* (курсив наш – О. Л.), іншими законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, принципами та нормами міжнародного права.

У зв'язку з цим, ч. 3 ст. 12 Закону України від 15.04.2014 р. № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [1] (за наявності нормативно визначених підстав і умов) надає право прокурору, або слідчому за погодженням з прокурором звернутися до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 36. Ст. 957;
2. Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції : Закон України від 12 серп. 2014 р. № 1632-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 39. Ст. 2009;
3. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15_75;
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях» : Указ Президента України від 30.04.2018 р. №116/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2018#Text>;
5. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 10. Ст. 54.

¹ Хоча відповідно до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [3] район проведення АТО – це визначені керівництвом антитерористичної операції (курсив наш – О. Л.) ділянки місцевості або акваторії, транспортні засоби, будівлі, споруди, приміщення та території чи акваторії, що прилягають до них і в межах яких проводиться зазначена операція. У зв'язку з цим єдиним нормативно-правовим актом, який визначає територіальні межі проведення АТО, є наказ Антитерористичного центру при СБУ від 07.10.2014 р. № 33/6/а «Про визначення районів проведення антитерористичної операції та термінів її проведення», який і сьогодні не скасовано. До того ж 30.04.2018 р. Президентом України був підписаний Указ №116/2018 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях» [4].